

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Asiaticae Historiae Societatis Iesv Pars ...

Libris Quatuor Consequentibus Pertexens, Quae post beatum S. Xaverij
Obitum Soc. Patres ad Dei gloriam in iisdem Prouinciis gessere

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1667

16. Co[n]versiones aliæ maximè foenerat.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11445

solutus abscedit, post paulum Ormuzio ad bellum, ubi confligens cum hoste interijt.

Prolixias foret ire per singula criminum genera, partasque de illis à Berzeo Diuina ope victorias; conjugia inter impudicos legitime copulata centenarijs notata sunt, ejectæ domibus haud paulo plures concubinae; recepti in sinum Ecclesiæ filij quos patrum Christianorum impietas, permiserat Mauris aut ethnicis matribus superstitione illarum imbuendos. Quod ipse vt tandem euinceret, cum leuiora præsidia in casum vanescerent, acerbitatis aliquid miscendum ratus edixit è pulpito, nisi sacrilegam & mortiferam profanationem extirpassent quos ad hoc urgebat officij ratio, habiturum se illos pro fidei hostibus, & Christi aduersarijs, acturumque se de illis apud Serenissimum Regem eorum Dominum, & tribunalia sacrorum quæsitorem, tanquam de suspectis eorum criminum, quibus ignis supplicium debebatur. In exterminando autem crimine pessimo, quod illic per legem Maurorum scèdissimam, immensum ire sinebatur & restituendo in teneris puerorum, & iuuenum animis, pudoris ingenui amore, mirum quantum laboris, & quanto fructu suscepit. Eum illis horrorem Maurorum, pestis illius satorum indidit, nullis vt æquè contumeliosè atque à pueris haberentur, prouocantibus etiam ad disputandum & exprobrantibus publice Mahometanæ legis abominandam scèditatem. Imo nec sibi à parentum reprehensione temperabant si quid ab ijs exisset, dictu, factu uè minus castum, & ubi parum proficerent, eos apud Berzeum accusabant. Iam versus impudici, omnium cantibus vulgati & quotidiana puerorum symphonia, tam immàni turpitudinis inauditæ imagine aures continuo cadebant, vt agente Berzeo, magistratus, publico edicto illos proscriberet, & eorum loco precatoriæ coronæ, laudumque Deiparæ succederet cantus. Simultatum vero inter milites, & ciues crebritas, & viuacia odia, quàm planè extincta sint, vel inde palam sit, quod pro foribus templi cum esset concursus frequentior, qui mutua vulnera, & mortes diu captauerant, in mutuos amplexus & pacis oscula obstupescente populo redibant, offensas inuicem, seu Christo potius utrinque, tam constanter, & in perpetuum donabant, nulli vt vrbe in posterum tora, fideliores essent inuicem, & amiciores: Longè absque vlla comparatione operosior illi contentio, in extinguenda pecuniæ dira fame, viuque quæstum iniquorum, & malè partorum restitutione. Locus fuit ab vrbe haud multum distitus, confluxu celebris negotiatorum; illuc vt primum illuxerat, ad pactiones suas conuolabant; Bazar vocabatur, ex quo fortassis Itali Bazarrare ducunt quod apud mercatores malè sonat. Vnde vnde vocis origo extiterit, videbantur (quod erat Berzeus dicere solitus) doli mali, & fraudes cum auaritia ex Iudeæ templo à Christo expulsa, in eam latronum confugisse specum tanquam in asilum. Artes lucrorum immanium quarum ea in schola feruebat vltus eiusmodi sunt, vt quanto sapius illas animo retracto, & introspi-

R

cere

16.
Cõuersiones
aliæ maximè
scènerat.

cere studeo, tantò, inquit Berzeus, ijs implicer & inuoluar pejus. Multis decem dumtaxat aureorum fors, necessaria ad victum reddebat omnia, aucto tam multis ambagibus quæstu, vt anno vertente, decem illi, centum aureos parerent, forte integra semper & grauida. Negotium innocens, & more probatum credebatur accepto pignore, pactis vsuris pecuniam credere, atque ab ipso numerati argenti principio, fœnus ad fortem reuocare, conflato vtrunque processu temporis, imaginario summæ velut creditæ corpore, tam enormibus lucris, vt ijs soluendis pares inuenirentur paucissimi. Hinc parariorum, & proxenetarum illic prodiga copia, quibus nihil pensi præterea nisi ventilandis, fouendisque huiusmodi fraudibus ventri consulere. Ob hæc Ormuzium fraudum omnium, & vafrementorum totius Orientis forum prænobile; Ormuzienses negotiatores, malitiosissimi fœnoris professi doctores iactabantur. Sed cum improbas mentes curare soliti, habeant ferme pro re desperata & sanationis experti, cupiditatem quærendæ pecuniæ, ac multo difficiliorem quæsitæ præter fas restitutionem; nihilo secius tanta fuit Berzeo in hoc opus efficacia spiritus, vt quæ ipsemet narrat miraculis paria videantur, ex quibus postmodum nonnulla memorabo. In primis itaque, pro concione, docere aggressus quicquid oportebat à contrahentibus teneri, trimestre spatium in eo posuit, quid fas aut secus vnoquoque seorsum in genere exponens; quid lucri & vnde, quantum quibusque limitibus, sic vti plus vltra non liceret, quæ legitima lucrorum aut quæ spuria scaturigo? His tamen doctrinæ radijs cum parum sufficeret mentes audientium illustrasse ad cernendum, nisi argumentis potentibus corroborasset ad agendum, contemplationi traditæ sanorum dogmatum, piam addebat *cap. 2. §. 11.* vsuque contemplationis, expensaque ad pondus rationis omnibus insitæ, contractuum institutione, metiebatur eandem ex rationibus æternis; ex præferendo inquam, vniuersis lucris animi sui lucro; ex beata immortalitate cum terrenis omnibus ita comparanda, vt cum oceano aquæ stilla & bono fragili, punctique vnus cum infinito & immenso; ex morte insuper, quæ tot quæsitæ periculis & damnis, momento raperet, ex sempiternis demum pœnis, vbi quæstibus iniquis tam formidabile cruciatuum reponeretur fœnus. Hæc ab eo tanta pietatis incitatione dicebantur, vt exscendentem nonnumquam è suggestu circumstiterent multi, ingererentque alius quingentos, octingentos alius, pluresque aureos, injusto creatos negotio, quibus iusti, & æqui perspecta ratione tunc redditus absolui conscientiam poscebant: rationarios codices domum ad eum deferabant nonnulli, recensebantque æra distinctè singula, & quæ conflata ex ijs summa comperta esset juris alieni, mox illam Dominis refundebant. Hic vero stupere Mauri, & ethnici, cum præter omnem expectationem vltro sibi redire nummorum copiam cernerent, demirarique ac deprædicare Religionem Christianam, effectuque mirabiliori, abdicare se & ipsi perpetam possessis, quæ natura dictante, Dominis reddenda cognouerant.

Denique

Denique vel sola quorum certum jus ignorabatur, in Berzei vnus deposita manibus, ad octo; ad viginti, post aliquod temporis aureorum millia pertigere, quæ ne obolo quidem sibi residuo in leuamen vltimæ egestatis, inter sodales misericordiæ prorsus omnia consignauit, hi vero in nosocomium, in ægrotos, in neophytorum alimenta, dotem meretricum respicientium, redimenda desertæ fidei, postea resumpræ mancipia contulerunt. Fuit mercator opulentus, qui magnis precibus per Deum rogaret, rei suæ totius arbitrariam curam susciperet, ejus partem quantam & quantulam libuisset, sibi, vxori, liberis, seruis assignaret, velle se ac sua ex ejus nutibus integrè pendere. Subrisit Pater, seque ab illo expediuit; verum is dolens precando institit, coëgitque illum suas omnes, ex quo negotiandi initium fecerat recognoscere rationes, easque cum recti legibus, & conscientiæ jure coæquare, delineare sibi vitæ normam quam esset exinde initurus, & statis temporibus, librum suum nouis cum accessionibus signare, nouisque se iuvare consilijs, quod timeret vir bonus, eo inconsulto quicquam pecuniæ ad lucrū occupare rarius quod ipsi cum alio accidit non minus diuite & pecunioso; non possum expressius, quàm ejus verbis id scribere. [Horum, inquit, non memo, (& de ijs agit à quibus domum simulato morbo vocabatur, vt quod alibi turba confitentium perpetua vetabat; illic per otium, anxium animum confessione serenarent) vbi domum venissem ad pedes accidit, ne se abijcerem precatur, & en tibi ô Pater, inde nummorum tot millia, & quicquid in bonis habeo, ædes varias, nauigium, seruos, meumque adeo corpus hoc miserum; inde animam hanc cujus in te curam transfero, eaque me libero, hoc tibi injecto onere ne cui parcas, quod putes ad ejus salutem confici oportere. Malo pauper viuere quam perire; rem meam distrahe, scinde audenter ex ea vendeis quam multa placuerit, satis omnibus fiat, quibus me noris obnoxium: ad hoc, si nimis res curta sit, luat reliqua, & sui vexatione delectat hoc corpus, nihil de alieno penes me maneat. Malo, inquam, egenus viuere quam perire, & hæc eadem complures profitentur, cum expiaturi peccata ine adeunt, magno sane cum meo rubore, ac decem nummorum obnoxij, duplum contendunt exsoluere.] Hæc ipse, sed enim vt semper, sic inter tot bonos illic item peruersi non deerant, quibus pluri esset nummus quam animus: nam cum scenus injustum, esset jam adeo omnibus inuisum vt illo se ferme ipsi quoque abstinere Iudæi, ad quos Berzeus diebus sabbathi dicebat, fuere in ijs qui ne oculis signarentur, suos etiam illius censuræ rationarios codices obtulerunt, sed mala debitorum & tabellionum confectos fide, sortem ijs perfidus creditor eò inscripserat vera & tradita grandio-rem, quò scenus illius annum, grandius exigebat, vt perscripti commodati fucò iniquam vsuram illineret, sed versipellis facilius obtigit crimen patrare quam abdere: doli conscius Berzeus exagitare hanc pestem non destitit quoad stirpitis eradicaretur, triumphauitque infame, fabili gaudio, cum forum illud Bazar argentarijs latrocinijs infame,

transiſſe vidit in academiam, in quam primum ſubibat nemo quin interfuiffet rei ſacræ, deinde perpetuæ inducebantur quæſtiones de bono, & æquo variarum pactionum quas pararij mouebant, & designabant mercatores, vbi ſi qua ſe dabat ſuſpicio, proceſſuri vltra recti lineas contractus, parſimonix aut lucri quantumvis certi nulla obſtabat illecebra quo minus pro caſſo, & improbo repudiaretur. Ferri præterea & armorum cum Saracenis commercia ſuſtulit; ejus culpæ reos, intortæque in illam cenſuræ abſoluit quamplurimos, quos eo vſque Ormuzij, ſacerdotes ad hoc nulla præditi poteſtate, conſueuerant tamen abſoluere. Eccleſiæ ac ſummo paſtori, hæreſi ſchiſmate, & religionis ejuratæ perfidia abſciſſos reddidit, quorum fuit ingens vndique terrarum numerus, Abiſſini, Armeni, Georgiani, Moſcouitæ, Græci, Ruſſi, Poloni, Vngari, Germani, etiam Itali, mixtique ex iſtis Ianiffari. Contigitque vt ſeptem Lutheranos, pro hæreſibus quindecim eodem tempore pugnantes, feliciter expugnaret, Deoque & Eccleſiæ Rom. reſtitueret.

17.
Duri obſti-
natorum ca-
ſus, ſed felices.

Has tam multas & tam exquisitas conuerſiones voluntatum, inter Chriſtianos potiffimum qui ſuis impuruerant vitijs, iuvit fateor plurimum, apoſtolici viri ſanctus ardor, dicendique vis cum exempli efficitate, cujus apud omnes venerabilis erat auctõritas, verum enimvero ſuam his Deus præter morem iungebat beneficam, & præpotentem manum, vel emolliendis inſperato, perditorum ſaxeis mētibus, vel duro aliquo frangendis verbere, qui ſe ſelecti ab eo protervè recuſarent, his enim multorum pertinacia vincebatur, quibus inde fiebat perſpicuum, Deum ſuo cum famulo & loqui, & facere. Paucos de multis reſero, memoratu dignos. Luſitanus genere nobilis vita palam infamis, dedecorabat patriæ ſuæ nomen, omni flagitorum turpitudine, nec valebat Berzeus è ſacro ſuggeſtu in vllas inuehi criminum ſpecies, quin is ſibi & contra ſe dicta interpretaretur. Quare illum miſer & igni & ferro (quod ſcribit ipſemet) inſectabatur implacabiliter, nec demiffionis vllius officio quantumvis affabili, & amico perſuaderi vñquam potuit, vt vel occurrentem, vel requirentem alloqui coram admitteret, inſinaturum videlicet aliquid de Deo & animi ſalute; lethale igitur & inſanabile væcordis carcinodes rapiebat ruentem in certa exitia, niſi ei Berzeus feciſſet ſumptuoſa ſua impenſa medicinam, jejunijs, cilicio, prolixis per noctem precibus, & cruenta ſui verberatione à Deo petiit, oculorum conjectu propitio infelicem animam dignaretur: tenuitque hic labor octiduum, cum ecce Luſitano clauſis foribus ſuo in lectulo jacenti, adest hora poſt mediam noctem prima P. Gaſpar Berzeus, vultu & manibus ſplendore fulgentibus quo colluſtrabatur vndique conclaue, oris autem tam pulchro habitu vt divinum aliquid præferret: adſtabat huic ſocius, quis vel quo cultu, à nemine proditur, accedit vterque propius, ſpectantique cum metu, & miranti ex aduerſo conſiſtit; incipit ſocius, conceptisque his verbis; cur, ait, peccator, confeſſionem ſacram apud P. Gaſparem non obis; intentoque in illum digito, non vides quanta pulcritudine